

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

การศึกษาวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว ในชุมชน 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานีมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ.- 1.เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี 2.ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่ง ในจังหวัดอุบลราชธานี 3.เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัด โดยขอบเขตการศึกษาชุมชนใกล้เคียง 2 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านหัวดอนหมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ และชุมชนที่อยู่ไกลเมือง 3 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านโนนมะเจือ หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น ชุมชนบ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็กอำเภอ สิรินคร และชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดมจังหวัดอุบลราชธานี โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จากปราชญ์ชุมชน ผู้นำและประชากรในชุมชน โดยแบ่งเป็น 5 โซนๆละ 1 อำเภอๆละ 1 อบต.ๆละ 1 ชุมชน รวม 5 ชุมชนๆละ 50 คน จำนวน 250 คน โดยมีขั้นตอนการวิจัยคือการศึกษาลักษณะทั่วไปของครอบครัวและชุมชน การเปิดศักยภาพชุมชนวิจัย ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) การถอดบทเรียน สรุบทบทเรียน การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) การสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษาพบว่า.-

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัว ในชุมชน 5 แห่ง มีแนวทางดังนี้.-

1.1 การที่ผู้นำและสมาชิกครอบครัวมีการปรึกษาปัญหาและการเรียนรู้ ในการจัดการความรู้ในปัญหาต่างๆและสภาวะแวดล้อมของครอบครัวและเครือข่ายประวัติศาสตร์ชุมชน ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบ จารีต และการสืบทอดของครอบครัวที่ปฏิบัติเป็นประจำในชุมชนอันเป็นเป้าหมายจิตวิญญาณความเป็นสมาชิกครอบครัวในชุมชน เช่นสมาชิกในครอบครัวมีความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมปรึกษาปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ สมาชิกขยันขันแข็งสร้างรายได้ สมาชิกแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรู้หน้าที่ รับผิดชอบของตนเอง เช่น เป็นแม่ เป็นสามี เป็นลูกที่อยู่ในวัยเรียน ตั้งใจเรียน ไม่ติดยาเสพติด เป็นต้น

1.2. ผู้นำและสมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันในครอบครัวผ่านกิจกรรมต่างๆในครอบครัว เช่นการรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการเรียนรู้จากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่นทุนทางสังคมด้านบุคคล สิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบและจารีต กลุ่มทางสังคมต่างๆ กลุ่มอาชีพที่หลากหลายในชุมชน เป็นต้น

1.3.การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน/แผนงาน/โครงการต่างๆในชุมชน มีผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชน

1.4.สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมค้นหาความจริงสภาพปัญหาแนวโน้มความรุนแรงที่กระทบต่อครอบครัวในชุมชน ค้นหาความจริงของปัญหา สาเหตุของปัญหา และ แนวทางแก้ไขปัญหของครอบครัว

1.5.การเรียนรู้ในการดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆในครอบครัวและชุมชน และติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการกิจกรรมต่างๆในชุมชน ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่องิการดำเนินชีวิตในครอบครัวเป็นไปในทางใดทำให้ครอบครัวได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน

1.6.การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชน จากกิจกรรมต่างๆทำให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชน

1.7. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และค้นหาศักยภาพของครอบครัวในชุมชนถึงศักยภาพของครอบครัวในชุมชนที่มีอยู่โดยการสืบทอดมาจนกระทั่งดำรงอยู่และ พัฒนาการมาจนกระทั่งปัจจุบันนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

2.ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า.-

2.1.ปัจจัยภายในครอบครัว

1. ผู้นำครอบครัวได้แก่พ่อ – แม่ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว มีความรักความสามัคคีต่อสมาชิกในครอบครัวอบรมสั่งสอนให้ครอบครัวโดยการประพฤติตนเป็นตัวอย่างในการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัวและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำครอบครัวเป็นคนดีมีคุณธรรมประพฤติตนเป็นแบบอย่างคนดีมีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวโดยการประพฤติแต่สิ่งที่ดี มีจิตใจที่เสียสละเป็นคนเอื้ออาทรในหมู่สมาชิกของครอบครัว ประพฤติตนที่ดีโดยการประพฤติเป็นตัวอย่าง เช่น รักครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ประหยัด อดทน ขยัน อดออมเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก มีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อชุมชน ให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ สั่งสอนบุตรหลานให้ทุกคนในครอบครัวกล้าคิดกล้าทำแสดงออกและมีความรักความสามัคคีต่อกัน เป็นแบบอย่างในการเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว สืบทอดภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตและอาชีพต่างๆที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สามี ภรรยา ยอมรับให้เกียรติกันและกันและเชื่อฟังเหตุผลของกันและกัน- เป็นพ่อแม่ที่ดีมีบทบาทในการสร้างสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวและชุมชนชุมชน ต่อไป

2. สมาชิกในครอบครัวได้รับการปลูกฝังในการเสียสละการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวและชุมชน สมาชิกในครอบครัวมีความสนใจและใส่ใจต่อสืบต่อภูมิปัญญาด้านต่างๆ เช่นอาชีพทอผ้าอาชีพการแสดงต่างๆ ครอบครัวมีความประหยัด อดออม วางแผนการใช้จ่าย- สอนบุตรหลานโดยการประพฤติเป็นแบบอย่างแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ครอบครัวอบอุ่น (ของนางดอกจัน ไบทอง) จิตสำนึก

ของผู้นำและสมาชิกในครอบครัวได้แก่พ่อ – แม่ – ลูก มีจิตสำนึกในการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวอยู่ที่เป็นที่พึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวเกิดจากขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมในชุมชนที่ประเพณีปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ผู้นำมีการส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวในการกล้าการแสดงออกผ่านทางศิลปะการแสดงต่าง ๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัว ความสำนึกในกตัญญูรู้คุณของบิดา มารดา ผู้ปกครองที่เลี้ยงดู อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข เยาวชนและครอบครัวได้สะท้อนว่าความสงสารบิดามารดาที่ทำงานหนักเพื่อ ลูก ขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมตามฮิดลิบสอง ครองสิบสี่ ทำให้ครอบครัวมีส่วนร่วมกิจกรรม ร่วมกัน ครอบครัวยึดถือประเพณี ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ตามฮิดลิบสอง ครองสิบสี่ ทำให้เกิดการประพฤติ ปฏิบัติเป็นนิสัยและเป็นแกนหลักในการเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันกับทางสังคมให้แก่ ครอบครัว

กิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวที่ผู้นำครอบครัวได้ส่งผ่านต่อสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้ในการเข้าไปมีส่วนร่วม เป็นเป้าหมายให้เกิดประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ดีในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกัน ทางสังคมให้แก่ครอบครัวสืบทอดต่อไป

3. ผลประโยชน์ที่ทำให้ครอบครัวมีความสุขร่วมกัน ความสามัคคี สามัคคี กระตุ้น ให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการมีส่วนร่วม เช่น อยากให้ลูกหลานเป็นคนดี ประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่ สังคมผลประโยชน์ร่วมกันของครอบครัวมีส่วนทำให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทาง สังคมแก่สถาบันครอบครัว - การประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำในครอบครัวผู้นำครอบครัวมีความ เชื้อกเย็น มองการไกล- บางครอบครัวยังไม่มีทะเบียนบ้านบัตรประจำตัวประชาชนอยากให้มีการ ยอมรับให้มีการจดทะเบียนบ้านและบัตรประจำตัวประชาชน

4. เงื่อนไขทางรายได้ของครอบครัวทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทาง สังคมในครอบครัว เช่นครอบครัวยากจนรายได้น้อย สมาชิกต่างช่วยกันในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ แก่ครอบครัวให้มั่นคงเกิดขึ้นจึงเห็นได้เป็นรูปธรรมในชุมชนชนบท สมาชิกในครอบครัวต่างมุ่งหารายได้สู่ ครอบครัว บางครอบครัวจึงยอมให้บุตร หลานอยู่ในความดูแลของปู่ย่า ตายาย จึงกลายเป็นวิถีชีวิตชุมชน ชนบทในปัจจุบัน

5. ด้านเศรษฐกิจในครอบครัวพบว่าบางครอบครัวมีเศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี ทำให้ สมาชิกมีความสำนึกต่อบทบาทของตนที่จะต้องช่วยเหลือแบ่งเบาภาระหัวหน้าครอบครัว (พ่อ แม่) โดยการ ช่วยแบ่งเบาภารกิจต่างๆ เช่นเรียนรู้การทำงานบ้านต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนแทน การ ช่วยเหลือทำงานตามไร่ นา เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวเห็นว่าพ่อแม่ต้องทำงานหนัก จึงอยากช่วยเหลือพ่อ แม่ซึ่งทำงานหนักเพื่อลูก ให้พ่อแม่มีความสุขมากขึ้นทุนทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่หล่อเลี้ยงครอบครัว และสืบทอดต่อกันมา อาชีพต่างๆในครอบครัวที่ทำมานาน สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วม ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวที่แข็งแกร่งของสมาชิกต่อไปในอนาคต

6. ความสำคัญที่ดี ในความกตัญญูรู้คุณของสมาชิกในครอบครัว เช่น บิดา มารดา ผู้ปกครอง ที่เลี้ยงดูตนมาด้วยความลำบาก อยากให้ท่านเหล่านี้มีความสุข

ประเด็นต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยภายในที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนที่จะสร้างความร่วมมือในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและชุมชนต่อไป

2. ปัจจัยภายนอกครอบครัว

1. ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำต่าง ๆ รวมทั้งปราชญ์ในชุมชนเป็นคนมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพและความพร้อมเป็นคนที่เสียสละสูงทั้งผลประโยชน์ส่วนตัวและเพื่อส่วนรวม เป็นแบบอย่างในการเป็นผู้นำครอบครัว กระตุ้นแนวคิด สร้างจิตสำนึกให้แก่สมาชิกในชุมชนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว ชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดี เข้มแข็งเข้าถึงสมาชิกในชุมชนทุกครัวเรือนทำให้เกิดการพบปะกัน เป็นแบบอย่างในการเสียสละเพื่อส่วนรวม-เอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัวให้โอกาสครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ผู้นำได้สร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัวและชุมชนของผู้นำและสมาชิกในครอบครัว เช่น

โครงการชุมชนปลอดเหล้าถาวรของบ้านโนนมะเขือ โครงการธนาคารชุมชน ร้านค้าชุมชนเวียงเกษม หมู่ 11 เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน มีผลกระทบต่อครอบครัวให้เกิดการมีส่วนร่วมเข้ามาทำให้สมาชิกในครอบครัวจัดการกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคม เช่น ขยะในชุมชนมีมากกลิ่นเหม็นทำให้พวกเขาต้องลุกขึ้นมาจัดการกับขยะ เช่นชุมชนบ้านคูเมือง ได้ส่งเสริมการเก็บขยะให้เป็นระเบียบ เป็นต้น

3. เทคโนโลยีที่ทันสมัยก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ทำให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวเสพติดโดยขาดการรู้เท่าทันในการใช้ ทำให้ที่กลุ่มใจของบิดามารดา เกิดการมีส่วนร่วมในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัว

4. องค์กรในชุมชน เช่นสภาครอบครัวในชุมชน ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนต้องได้รับ ส่งเสริมศักยภาพให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ และเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนา ส่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัว ได้แก่

5. สถาบันทางศาสนาและการศึกษา . สถาบันทางศาสนาและการศึกษา เช่น วัด โรงเรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความรักความอบอุ่น ทั้ง 5 ชุมชนจากการศึกษาพบฟันเฟืองในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนเป็นเบื้องต้นที่เรียนรู้ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชน จนกระทั่งนำสถานการณ์ทาง

สังคมต่างๆ ไปเสนอในเวทีประชุมของชุมชนเพื่อกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมที่จะช่วยกันป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำทางการศึกษา พระสงฆ์ และผู้นำครอบครัวชุมชน เป็นต้น

6. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ อื่น ๆ เช่น สถานีอนามัยสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ สนับสนุนทางด้านวิชาการสาธารณสุขในการดูแลตนเองและครอบครัว ด้านการเงินและวัสดุในการจัดทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ในชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมการสร้างภูมิคุ้มกันทางครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

7. หน่วยงานทางสังคมต่าง ๆ ทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน สนับสนุนทั้งสนับสนุนวิชาการ งบประมาณต่าง ๆ ในครอบครัวและชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่ครอบครัวในชุมชนของตนเอง

8. ครอบครัวและชุมชนต่างร่วมกันสอดส่องดูแลเพื่อป้องกันเฝ้าระวังปัญหาต่าง ๆ ไม่ให้กระทบต่อครอบครัวในชุมชน

9. ทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นผลผลิตจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน เช่น กองทุนทางสังคมอื่นๆ กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้ากองทุน ธนาคารชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มหัตถกรรมเครื่องประดับจากดอกไม้ กลุ่มออมทรัพย์ มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีส่วนร่วมทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมขึ้นแก่สถาบันครอบครัว

10. ผลประโยชน์ของครอบครัวในชุมชนที่ทำให้ครอบครัวมีความสุขทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชุมชนมีมูลค่าเพิ่มที่ดี มีชื่อเสียง ผลประโยชน์จากแผนงาน โครงการนี้เกิดจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวของตัวเองมักจะไปกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาจัดการเกิดประโยชน์ต่อครอบครัวของตนเองและชุมชน แผนงานที่เกิดจากชุมชนและโครงการที่ชุมชนมีความต้องการมักเกิดการมีส่วนร่วมที่ดี

ประเด็นต่างๆ ดังกล่าวมานับได้ว่าเป็นต้นเหตุของการร่วมมือร่วมใจกัน มีการปรึกษาหารือและเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นในครอบครัวต่อไป อย่างไรก็ตามการที่จะเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีมาน้อยเพียงใด ยังมีองค์ประกอบอีกหลายประการในการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในครอบครัวดังจะได้อธิบายต่อไป

3. ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนจากการสอบถาม การสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า.-

1. ปัญหาและอุปสรรคที่ครอบครัวสามารถจัดการได้ เช่น สภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกในครอบครัวภาวะหนี้สินของประชากรที่มากมาย

สภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกในครอบครัว มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ขาดเวลาในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดการเอาใจใส่กันและกันต่างคนต่างทำบทบาทหน้าที่ของตนเอง ละเลยเอาใจใส่เรื่องเล็กน้อยในครอบครัวความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกัน

ทางสังคมให้แก่สถาบันครอบครัวยังมีน้อยการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน ทางเดิน หน้าบ้านขาดการดูแล สมาชิกในครอบครัวขาดความสำนึกในการปลูกฝังจิตสำนึกของสมาชิกในครอบครัวให้ประพฤติตนตามศาสนาของตนเองและจริยธรรม ตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ด้านเวลาในปัจจุบันเป็นอุปสรรคในการสร้างการมีส่วนร่วม แนวคิดดั้งเดิมของการแยกเพศชาย หญิงทำให้เกิดการเรียนรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขาดการประชุมปรึกษาหารือกันภายในครอบครัว สิ่งต่างๆเหล่านี้จะถูกขจัดปัญหาออกไปโดยครอบครัวสมาชิกร่วมกันแก้ไขได้

2. ปัญหาอุปสรรคที่ครอบครัวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง

ในประเด็นดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่เป็นปัญหาระดับโครงสร้างอันมีระเบียบกฎหมายต่างๆเข้ามาแก้ไขจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนและประชาชนร่วมกัน เช่น - แผนงานโครงการ ที่มีมาจากภายนอกชุมชนให้ชุมชนปฏิบัติตน มักทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือในการขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ ประชากรยังมีปัญหาที่ดินทำนาทำสวน ขาดการพัฒนาการผลิตสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ปัญหาทางการศึกษา ยังมีประชากรบางครอบครัวที่ไม่รู้หนังสือ ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา- เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เกิดการบริโภคนิยมและอยากได้โดยการขาดความรู้เท่าทัน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสมาชิกในครอบครัว ขาดความอบอุ่น ขาดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ส่งผลกระทบที่ดีต่อครอบครัวเป็นเหตุทำให้เกิดแรงจูงใจทำให้ขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางครอบครัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวในชุมชน เป็นต้น

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ดังกล่าวอาจนับได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่สถาบันครอบครัวเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

4. แนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะ

จากการสนทนากลุ่มและการถอดบทเรียน ประชุมเชิงปฏิบัติการ และสนทนากลุ่มที่ใช้วิธีที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานีพบว่า.-

- ผู้นำครอบครัว ได้แก่ บิดามารดา และสมาชิกทุกคนในครอบครัวและชุมชน ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่บุตรหลาน โดยการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไม่บังคับให้ลูกปฏิบัติตามใจตนเอง ส่งเสริมให้สมาชิกบุตรหลานในครอบครัวค้นหาศักยภาพของตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัว เปิดโอกาสให้พวกเขาได้มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดีแก่ครอบครัว ทุกระดับ ไม่เลือกเพศเลือกวัยให้สมาชิกทุกคนเกิดการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชนร่วมกัน ต้องส่งเสริมให้ลูกเกิดการเรียนรู้ในการแยกแยะสิ่งไหนที่ดี สิ่งไหนไม่ดีให้เกิดการคิดวิเคราะห์แยกแยะนำแต่สิ่งที่ดีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

- ผู้นำพ่อแม่ผู้ปกครองควรเฝ้าระวังไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆแก่สมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมการแสดงออกและการช่วยเหลือตนเองของเด็กและเยาวชน พ่อแม่เป็นเพื่อนของลูกได้เกือบทุกเรื่องมีความเป็นเพื่อนได้จึงอยากให้ลูกหลานสามารถปรึกษาหารือได้ทุกเรื่อง และกล้าปรึกษากับพ่อแม่

- ผู้นำครอบครัวสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ในครอบครัว เช่น การตรงต่อเวลาต่อลูกค้าในการค้าขาย กรณีการค้าขาย ช่วยกันสอดส่องดูแลเหตุการณ์ผิดปกติต่างๆที่เป็นอันตรายแก่ชุมชน

- ด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมร่วมมือในการจัดหาแหล่งเงินทุนที่ไม่มีดอกเบี้ยให้แก่สมาชิกในชุมชน พยายามลดต้นทุนในการผลิต หหาอาชีพเสริม ส่งเสริมกลุ่มอาชีพสตรี(กลุ่มแม่บ้าน) เช่น - ปลูกเห็ด ซื้อขายะ น้ายาล้างจาน เลี้ยงไก่เนื้อ เลี้ยงปลา เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว การสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการทำงานสร้างอาชีพให้เกิดรายได้ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายแก่ประชากรในชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ให้เกิดมีธนาคารกองทุนหมู่บ้าน

- ด้านสุขภาพ ครอบครัวมีความใส่ใจในการประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ส่งเสริมครอบครัวร่วมกันการออกกำลังกายร่วมกัน หมั่นตรวจสุขภาพ มีสถานออกกำลังกายในชุมชน

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานที่เกิดจากชุมชนในชุมชนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ละเลิกอบายมุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเกิดการยอมรับ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ มีการอบรม กระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้เข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่เป็นจริง

- กระจายการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆลงสู่ครอบครัวในระดับชุมชนร่วมกัน เช่น การจัดกิจกรรมวันเด็กในชุมชนบ้าง กระจายการจัดงานลงไปถึงชุมชนมีการส่งเสริมกิจกรรมกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ (สัปดาห์ ละ 1 วัน)

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ มีกลุ่มปรึกษาแนะนำครอบครัวที่ประสบปัญหาต่างๆแก่กันและกันชุมชน โดยความเอื้ออาทรต่อกันและกันชุมชน

ความเหมือนและความต่างกัน

จากการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมดังกล่าวทั้ง 5 ชุมชน แม้ว่าจะตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่ต่างกันทำให้เห็นข้อเหมือนกันและต่างก็ตามแต่โดยรวมแล้ววิถีการดำเนินชีวิตจะไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากสภาพสังคมชาวอีสานที่มี ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ชุมชนและจารีตที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน แต่กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เด่นชัดเกิดจากผู้นำทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ร่วมกันกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกถึงการมีส่วนร่วมในการทำ ให้ครอบครัวเข้มแข็งต่างกันตรงที่การนำกิจกรรมใดเป็นกลยุทธ์ในการสร้างกิจกรรมให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนให้เกิดขึ้นสอดคล้องกับบริบทของชุมชนของตนเอง

5.ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ข้อบ่งชี้ที่สะท้อนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวได้อย่าง เป็นรูปธรรมได้แก่ การกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้นำสมาชิก ในครอบครัวเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวของพวกเขา ผ่าน กระบวนการเรียนรู้การจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่หลากหลายจากทุนทางสังคมในชุมชน ให้เกิดการพัฒนาต่อ ยอดผลการพัฒนาการทางด้านการพัฒนาที่ผ่านมาเช่นองค์ความรู้ด้านสภาพภูมิศาสตร์ครอบครัว เครือญาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตในครอบครัว ตลอดจนยุทธศาสตร์ชุมชน แผนงานชุมชน และ กิจกรรมต่างๆที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของสมาชิกครอบครัวในชุมชน ให้เกิดขึ้นสำนึกในอัต ลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน อันเป็นบ่อเกิดแห่งการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ เกิดแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้.-

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแผนงาน

1.จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆในปัจจุบันที่เกิดขึ้นล้วนมีบ่อเกิด จากสภาพปัญหาทางครอบครัวที่ขาดภูมิคุ้มกันเปรียบเสมือนร่างกายของมนุษย์ที่ขาดคุณภาพทำให้ส่วนใด ส่วนหนึ่งทำงานบกพร่อง ทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา การพัฒนาที่เป็นองค์รวมที่เริ่มต้นจากครอบครัวยังมี น้อยมาก ส่วนใหญ่จะแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุโดยขาดการป้องกันปัญหาที่ต้นเหตุ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชากรที่ต้นเหตุจึงควรมาจากการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกความเป็นสถาบันครอบครัวให้ เข้มแข็ง ให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่ง โดยใช้การเรียนรู้กระตุ้นแนวคิด สร้างจิตสำนึกการ จัดการปัญหาต่างๆของครอบครัวแบบมีส่วนร่วมและเป็นองค์รวม

2.ทิศทางของการพัฒนาแผนงานโครงการ ทั้งหลายในสังคมปัจจุบันควรมุ่งเน้นไปในระบบ ครอบครัวให้เกิดการเรียนรู้สภาพทั่วไปของครอบครัวตนเอง เครือญาติ สภาพแวดล้อมต่างๆ ในครอบครัว และชุมชน ส่งเสริมการพัฒนากลไกต่างๆทั้งด้านแผนงาน/ โครงการที่มีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว

และชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ในสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวในชุมชน และพวกเขาจะจัดการสภาพปัญหาต่างๆ ได้อย่างไร เพื่อเกิดการเรียนรู้การค้นหาความจริงต่างๆ ก็จะเกิดเป็นองค์ความรู้ของสมาชิกในชุมชนโดยมีนักพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอย่างใกล้ชิด

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

ควรนำกระบวนการวิจัยการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท ขยายผลไปสู่การปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นและชุมชนให้มากขึ้น ในการสร้างพลังการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่จะจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในครอบครัวและชุมชนที่หลากหลายได้เรียนรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวของพวกเขาเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากสภาพปัญหาและแนวโน้มความรุนแรงของปัญหาให้ ครอบครัว มีภูมิคุ้มกันที่จะยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่มีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นอย่างกล้าหาญ และแข็งแกร่งโดยผ่านกลไกต่างๆ เช่น ด้านแผนงาน/โครงการที่เกิดจากชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแพร่หลายอย่างเป็นรูปธรรม มิใช่แค่แผนงานโครงการจากหน่วยเหนือจัดให้

ข้อเสนอในเชิงวิจัย

1. ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้การวิจัยและพัฒนาในระดับท้องถิ่นในด้านการวิจัยและพัฒนาที่สร้างพลังแห่งการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวให้แพร่หลาย โดยอาศัยพลังของชุมชนโดยชุมชน และ เพื่อชุมชน

2. ควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยและพัฒนาในระดับท้องถิ่นมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนักวิชาการหลากหลาย เช่น นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการที่ปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างใกล้ชิดสามารถเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยในพื้นที่ได้อย่างดี เป็นต้น

3. การวิจัยและพัฒนาในปัจจุบันควรค้นหา นวัตกรรมใหม่ๆ ทางการพัฒนาให้หลากหลายเพื่อเป็นกลไกทางเลือกในการ นำไปใช้เป็นการพัฒนาระบบครอบครัวให้เข้มแข็งตามบริบทของท้องถิ่น ให้เกิดขึ้นหลากหลาย อย่างบูรณาการ เพราะระบบครอบครัวเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานที่มีหลากหลาย ครอบครัวที่มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ที่แข็งแกร่งสามารถป้องกันปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดี

4. ควรศึกษาวิจัยด้านภูมิคุ้มกันทางสังคมในระบบครอบครัวให้แพร่หลาย เพื่อเรียนรู้ในการสร้างพลังของครอบครัวให้สามารถป้องกันปัญหาต่างๆ อันเกิดจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกัน

5. ศึกษาวิจัยครอบครัวที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best practice) ที่เป็นรูปธรรมด้านการการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน และเผยแพร่องค์ความรู้จากบทเรียนให้แพร่หลายเป็นรูปธรรม